

בארות המים

סוכה

פסול כדיעבד ליכא לאיפלוגי בזה, אלא ע"כ דהכא דינא לכתחילה הוא, וזוהי י"ל דדוקא בהו"ץ שייך טעמא דלא יזר לו בשיבצתו. ויעוין במאירי ובס' המכתס וזחי' הראמ"ה ועוד דעמדו בדברי הרמב"ם, וכ"כ הריטב"א בשם מקצת חכמים. ומדברי הראמ"ה מבואר די שפירשו דמודה הרמב"ם דלרצא פסולה מדינא, אלא דהרמב"ם פסק דלא כרצא (ומש"כ דזריך לזוהר דינא אחרינא הוא) והיינו מכח סוגיא דלקמן (י"ב) דאמרי' דנויי סוכה אין ממעטין בסוכה מלמעלה, ונתקשו התוס' והראשונים שם דמאי שנא מהו"ץ.

ובחידושי מרן רי"ז הלוי נקט בשיטת הרמב"ם, דלמאי דקי"ל סוכה דירת עראי לא בעינן כלל שם דירה בעלמא הסוכה, אלא הוי דין במעשה הישיבה גרידא יעו"ש [וכ"כ החזון יחזקאל (פ"א ה"א ע"מ 2) אלא דהתם חדית דבכה"ג חסר במעשה הישיבה מדאורייתא ומדאורייתא לא נפיק יעו"ש באורך ויעוין באחרו'.]

בגדר הפסול - לשיטת רוב הראשונים דהו"ץ יורדין למטה מעשרה פסולה מדינא, משום דהויא דירה כרוחה, יש לחקור בגדר הדין, האם ע"י ההו"ץ נתמעט ע"ש השיעור, ופסולה משום חסרון שיעור ככל סוכה שאין בה י' טפחים, או דילמא מודה רצא לעיקר סברת אב"י דבכה"ג לא חסר בעיקר השיעור, אלא דמ"מ פסולה מטעמא אחרינא משום דהויא דירה כרוחה, ומתנאי הכשר סוכה דיהא בה שם דירה, ודירה כרוחה לאו שמה דירה, כיון דאין אדם דר בדירה כרוחה [מיהו לכאורה אפילו אי נימא דהוי חסרון בעלמא השיעור, היינו רק בשיעור דירה, דבעינן עשרה טפחים דחזו לדירה ומקום ההו"ץ דלא חזו לדירה אינו משלים השיעור, וא"כ אכתי החסרון רק בשם דירה, ואדרבה החסרון רק בשיעור דירה].

ויתכן דנפק"מ בגוונא דההו"ץ רק במקצת הסוכה, ונותר הכשר סוכה ז' על ז' בלא הו"ץ, דאי חסר בעיקר השיעור, אותו מקום אינו מכלל הסוכה ופסול [אי נימא דלא שייך בזה דין פסול, וע' תוס' (י"ב) ובחזו"א (סי' קמד סק"א) ואף אי נימא דשייך בזה דין פסול, מ"מ נפקא מינה בגוונא דהמקום בלא ההו"ץ אינו באמצע הסוכה רחוק מן הדפנות] אך אי הוי חסרון בשם דירה, יתכן דסגי דבכללות הסוכה איכא ז' על ז' בלא הו"ץ, ומעתה אפשר דחשיבא כולה דירה ראויה^א.

היתה גבוהה י' טפחים והוצין יורדין לתוך עשרה סבר אב"י למימר אם חמתם מרובה מצלתם כשרה - ופירש רש"י סבר אב"י למימר דכי היכי דבגובה לא ממעטי להכשיר היכא שחמתן מרובה מצלתן, בנמוכה נמי לא ממעטי לפסול, ואם חמתן מרובה מצלתן כשרה, ומבואר דאב"י יליף לה מדינא דלעיל וכ"ה צריטב"א ובראמ"ה ועוד, והנה להנך שיטות דשיעור עשרים הוי בחלל הסוכה (כפשטא דדברי רצא בעירו"ץ ויעוין לעיל דיתכן דאף לרצה כן הוא) הדבר מבואר היטב, דלפ"ז חזינן דהיכא דחמתן מרובה לא ממעטי החלל להכשיר, ומתא יליף אב"י דה"נ בגובהה עשרה לא ממעטי החלל לפסול.

אך להנך שיטות דשיעורא דעשרים הוי בסכך עצמו, לכאור' מהא דהו"ץ דחמתן מרובה ל"מ להכשיר אכתי לא שמעינן דלא יהני לפסול, הא דלהכשיר לא מהני היינו משום דמקצת מן הסכך למעלה משיעורו, אך אכתי אפשר דשפיר ממעטי החלל מעשרה טפחים לפסול.

ויעוין צריטב"א דציאר ע"פ שיטתו לעיל, דטעמא דפסלינן בחמתן מרובה ולא הוי במקצת סכך בתוך עשרים דמסקינן בעירו"ץ דכשרה, משום דהו"ץ טפלין לסכך העליון ודיינינן להו ככולהו למעלה מעשרים, ומתא יליף אב"י דה"נ הרי הם טפלים לסכך העליון וכמתא דליתנהו בתוך עשרה, ולהכי לא ממעטי.

אמר ליה רבא הא דירה כרוחה היא ואין אדם דר בדירה כרוחה - נחלקו הראשונים האם לרצא פסולה לגמרי או דהך דינא אינו אלא לכתחילה, ובדברי הרבה ראשונים מבואר דרצא פסיל הך סוכה לגמרי, וכן לשון רבינו חננאל דפסולה היא, וכן מבואר בצעל העיטור (דע"ט ע"ב) ובחידושי הריטב"א ובמאירי ובטור (סי' תרלג) וכ"פ השו"ע (שם ס"ט) ובפשוטו הך פסול היינו מדאורייתא (והשפ"א ז"ד דפסולה מדרבנן יעו"ש ויעוין להלן) ויעוין בסמוך בגדר הדין.

אולם לשון הרמב"ם (פ"ה ממסכה ה"ב) זריך להזהר שלא יהיו הו"ץ ועלין של סכך יורדין לתוך עשרה טפחים כדי שלא יזר לו בשיבצתו עכ"ל, ומשמע בפשוטו דאינה פסולה אלא הוי דין לכתחילה בעלמא מדרבנן (וכן מדסמכו הרמב"ם לסכך הנושר וכו' יעו"ש) ודקדק כן הרמב"ם מלישנא ד'אין אדם דר בדירה כרוחה', ועוד כתבו האחרו' דהוכרח לזה הרמב"ם מכח קושית תוס' (לקמן י"ב) מנויי סוכה דאין ממעטין, וסבירא ליה להרמב"ם דלענין

^א וכן נראה מלשון המאירי כל שאין בסוכה זו דירה שלא בחמת ההו"ץ בשיעור שבעה טפחים פסולה עכ"ל, ואזיל לטעמיה לקמן גבי חקק, דאף דבעינן שיעור סוכה בחקק ובלא"ה פסולה, מ"מ כל שיש בחקק כשיעור כשרה כולה ואוכל וישן אף חוץ לחקק, ומשום דהתם נמי הא דבעינן שיעור סוכה היינו משום דהויא דירה כרוחה כמ"ש הריטב"א והר"ן שם ודימו ההו"ץ, ולהכי סגי דאיכא שיעור סוכה במקום אחד [אך שיטת הטור (סי' תרלג) דאין כשר אלא מקום החקק, ויש מהאחרו' דפירשו טעמיה משום דהויא דירה כרוחה].

ובפשוטו מדנקיט רצא טעמא דדירה סרוחה היא ואין אדם דר
 דירה סרוחה, משמע דמודה לעיקר דברי אביי דלא
 חסר בעיקר שיעור עשרה טפחים, אלא דפסיל לה מטעמא
 אחרינא דהויא דירה סרוחה, וכן נראה לכא' מלשון הריטב"א
 יעושה"ט, וכן נראה מדברי הר"י מלוניל והמאירי דציארו הא
 דהוי דירה סרוחה משום דההואין מלערין אותו דטופחין על פניו
 ונוקרין את עיניו ופולעין את מוחו [אלא דמשמעות הריטב"א
 ללא דוקא הוהין משו דירה סרוחה, אלא כל מידי, דכל לייכא
 עשרה טפחים פנויים מסכך הויא דירה סרוחה²].

ולקמן (יג) נויי סוכה אין ממעטין בסוכה ופירשו רוב הראשונים
 דהיינו אף לענין למעטה מי' טפחים, והקשו דמאי שנא
 מהוהין דממעטין, ותירצו התוס' והמאירי והרשב"א (בתשו"ח"א
 סי' נו) דמידי דנוי לא משוי דירה סרוחה, דדוקא הוהין דמלערי
 ליה משו דירה סרוחה יעו"ש³.

בגדר שיעור עשרה דדירה - משמע בסוגין דמסבא ידעין
 דפחות מי' טפחים הויא דירה סרוחה, וכן לקמן (יא) איתא
 דפחות מעשרה לא חזיא לדירה יעוין שם, ועמדו האחרו' דהא
 בסוגיא דלקמן (ד ה) שקלינן וטרינן מנא לן שיעור גובה סוכה י'
 טפחים, וילפי' ליה מהא דארון תשעה וכפורת טפה ולא ירדה
 שכינה למטה מעשרה אלמא דעד עשרה הויא רשות הקרקע
 [ובעירובין (דג) משמע דילפי' מהכא לכל מחיצה עשרה וכ"מ לק'
 (ו) דפרכי' לר"מ למאי איתא הלכתא דמחיצין, וכן מבואר בתוס'
 (לק' דג)] ופרכי' דדילמא סגי בעשרה בהדי סככה, ומשני דילפי'
 מכרובים דקרי רחמנא סככה למעלה מעשרה, ופרכי' לרבי
 יהודה דאמת כלים של חמשה מנא לן, ומסקינן דלר"י הוי בכלל

מחיצין הלכה למשה מסיני, ותמהו האחרו' דתיפו' למשום דהויא
 דירה סרוחה וכדמסיק רצא הכא, ואף אביי לא אשכחנא דפליג
 אלא דהוהין לא משו דירה סרוחה אף יש לומר דמודה דפחות
 מעשרה לא חזיא לדירה.

ותי' האחרו' (יעוין בשפ"א כאן וצפנ"י ד ועוד) דאי משום שם דירה
 סגי דהסכך גובה י' טפחים, אך התם בעינן למילף שיעור
 המחיצה דבעינן נמי דתהא המחיצה גבוהה י' טפחים, דאף דלא
 בעינן מחיצות מגיעות לסכך בעינן עכ"פ מחיצה גבוהה י'
 טפחים, והא בעינן למילף מארון וכפורת או מהלכתא דמחיצין.

אך בפשוטו אף דמארון וכפורת ילפי' שיעור במחיצה, אך הא
 דילפי' מכרובים הוי דין בסכך וכדמשמע בריטב"א (ג א)
 וכדציארו האחרו' דתרי דיני נינהו (ועמשנ"ת במתניתין דריש פירקין
 וית' עוד לקמן במקומו) ולפי"ז אכתי קשיא דל"ל הך דינא תיפו"ל
 דהוי דירה סרוחה⁴ [והשפת אמת צידד ליישב עוד דכל הך דינא
 דפחות מי' הויא דירה סרוחה היינו מדרבנן, אולם לקמן (י א)
 מבואר לכאורה דהא דפחות מי' לית ליה שם דירה הוי דאורייתא,
 דמה"ט מכשרינן סוכה שמת סוכה כשאין העליונה גבוהה י'
 טפחים כיון דלא חזיא לדירה].

ויש מבארים דהא גופא גלי לן הך קרא דשיעור דירה הוי י'
 טפחים [דרכ סכך המסכך על מקום הראוי לדירה מיקרי
 סכך (ויעוין בפמ"ג סי' תרגל משב"ז סק"ג)] אלא דהכא דאין ההוהין
 ממעטין שיעור החלל כיון דחמתן מרובה, בעינן לסבא דדירה
 סרוחה, דבעינן דכל שיעור הדירה דהנריכה תורה תהא דירה
 מעלייתא ולא דירה סרוחה דלית לה שם דירה, דעי"ז תו ליכא
 שיעור דירה (אף דאכתי איכא שיעור י' צעטס החלל).

² ויעוין עוד בריטב"א לקמן גבי חק דבעינן שיעור סוכה בחק ולא מהני לצוד להשלים שיעור סוכה (כשיטת רש"י והרא"ה והרי"ף גיאות) וביאר הריטב"א טעמא
 דמילתא משום דהויא דירה סרוחה כדאמרינן הכא גבי הוהין, והיינו דאף דלא חסר עיקר השיעור, לצוד מהני להשלים השיעור (וס"ל דגדר הצוד דמאריכין
 החק) מ"מ הויא דירה סרוחה, והא דנויין אין ממעטין ביאר הריטב"א לקמן (יג) דבטילי גבה כיון דהוהין נויין ידיה עכ"ל, וצ"ב דהא גבי הוהין נמי מבואר בריטב"א
 הכא דטפלין לסכך העליון ובטילי גביה, ומ"מ לענין סברת דירה סרוחה שאני דבעינן חלל עשרה פנוי מסכך דלא להוי דירה סרוחה ולגבי הא לא אמרינן כמאן דליתנהו
 דהא חזינן דאיתנהו ועבדי לה דירה סרוחה, ולכא' ה"ג גבי נויין [ויש שפי' דנויין נידונים ככלי תשמישו דאין ממעטין, דאדרבה הוה חלק מההשתמשות בסוכה, ויעוין
 צפקי הרי"א (ה"ג א' ו) וז"ל נויי סוכה אין ממעטין גובה הסוכה מעשרה טפחים אבל ממעטין רוחב הסוכה משבעה טפחים, ונראה בעיניי שכל דבר שאינו חשוב
 אהל אינו ממעט בסוכה, שאינו אלא כשאר כלי תשמישן שבסוכה עכ"ל והעתק בשלטי הגבורים וצמג"א (סי' תרגל סק"ו) ויעו"ע ברי"א ז"ש שם ה"ו ובציאור הלכה (סי'
 תרגל ס"ג)] אך לשון הריטב"א משום דבטילי גבה [ובסוגין דקדק הריטב"א דבעינן עשרה טפחים פנויים מ ס כך, ויתכן דכוונתו לאפוקי נויין].

³ ויעוין בפנ"י (לק' ע"ג) דעמד דבגוונא דפירס נויין החוהין צינו לבין הסכך, דלכא' תו ל"ש לפסול בסכך היורד נומך מעשרה מטעמא דדירה סרוחה (ונסתפק צה)
 ויעו"ש דמה"ט בעינן להלכתא דשיעור גובה סוכה י', אך לכאורה לפ"ז צהוהין דחמתן מרובה אס יפרוס נויין באמת תוכשר הסוכה, דהשתא לא משו דירה
 סרוחה [ולמה דנראה מל' הר"י מלוניל והמאירי דהא דהוהין דירה סרוחה היינו משום דפולעין אפ' דאה"ג, אך אי נימא דשאני נויין דחשיבי ככלי תשמישו, נראה דאכתי
 ההוהין ממעטין].

⁴ ולר"י מלוניל ולמאירי דטעמא דדירה סרוחה דוקא משום דפולעין יתכן דל"ק, ויעוין בר"י מלוניל לקמן (יג) צהא דנויין אין ממעטין וז"ל נויי סוכה אין ממעטין,
 גבוהה מיירי ובגובה אדם יכול ללמס קומתו מעט או להסב ולא הוי דירה סרוחה עכ"ל, אך לריטב"א ודעמיה דלעולם פחות מגובה י' הויא דירה סרוחה
 ואף בחקק, אכתי קשיא, ועוד דלקמן (יא) משמע דכל פחות מי' חשיבא אין ראויא לדירה (אלא דהגרי"ז נקט דהיינו דוקא למ"ד דירת קבע בעינן וכנ"ל).

⁵ ובפירוש רבינו חננאל צבצת (ו) גבי בית שאין צו י' וקירוי משלימו לי' מבואר דהא דתוכו לא הוי רשות היחיד 'כיון דלא חזי לדירה אין המחיצות מועילות אלא
 כמו שאין שם מחיצות דמו', ומבואר דכל שיעורא דיי' טפחים דרשות היחיד נמי יסודו משום דזהו שיעור דירה, אלא דממילא לא חשיבא מחיצה, דאין
 מחיצה אלא למקום העשוי לדירה (ומה"ט מחיצה לפחות מד' טפחים לאו מחיצה היא, דזהו שיעור מקום ישיבת אדם בדוחק וכדמ' ה' א' תלתא גברי בתרי אמתא יתיבי יעו"ש)
 ולפי"ז ליכא תרי דיני, אלא גם אידך דינא דשיעור מחיצה י' טפחים יסודו משום דזהו שיעור דירה, וצוה ניחא דלרבי יהודה דהוי מהלכתא דמחיצין נמי יסוד דדין משום
 שם דירה, דהא גליא לן להלכתא דמחיצין דשיעור דירה עשרה וממילא מחיצה לפחות מעשרה לא הויא מחיצה [ויעוין בחידושי רבינו חיים הלוי (פ"ו משבת) דשיעור
 עשרה דמחיצה לא הוי שיעור במחיצה אלא במקום המוקף, ומבואר היטב דלדך זו דיסוד השיעור הוי שיעור צבצת דירה].